

УДК 65.012.32:631.145

**ОРГАНІЗАЦІЙНО – ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ
В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

Я.В. Сухій, Л.В. Лопотан

Одеський державний аграрний університет

Ключові слова: *організаційно – економічний механізм господарювання, шляхи удосконалення, ефективність.*

Анотація. *Узагальнено теоретичні основи, сутність та особливості формування організаційно – економічного механізму господарювання в сільському господарстві. Проаналізовано сучасний стан та особливості розвитку сільськогосподарських підприємств Комінтернівського району. Обґрунтовано шляхи удосконалення організаційно - економічного механізму господарювання сільськогосподарських підприємств.*

Вступ. *Останнє десятиріччя двадцятого сторіччя ознаменувалося для аграріїв значними по своїх масштабах змінами. У якості позитивних слід відзначити багатоукладність економіки, можливість сільських товаровиробників вільно*

вибирати організаційно-правові форми господарювання, можливість розпорядження своєю продукцією і доходами. Кожне агропромислове підприємство ввійшло в ринок як самостійна виробнича одиниця, зовсім не підготовлена до ринкових умов функціонування. Це відноситься як до фінансово-матеріальних передумов, так і до відсутності відповідних знань у керівників усіх рівнів. Крім того, про ринок як про такий, говорити не приходилося, скоріше, мав місце дезорієнтований деструктуризований економічний простір.

На сучасному етапі розвитку аграрної економіки наступив той час, коли необхідно створювати умови, які б сприяли зростанню ефективності функціонування сільськогосподарських товаровиробників всіх організаційно-правових форм. Інакше кажучи, необхідне створення нового організаційно – економічного механізму господарювання, що припускав би корінні зміни сформованих уявлень і реальний перехід на переважно економічні засоби і методи управління.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми теорії і практики організаційно – економічного механізму господарювання аграрних підприємств досліджувались в роботах провідних зарубіжних учених: І. Алтухова, Ю. Баландина, М. Бакетта, Д. Ваніна, І. Крячкова, О. Чайнова. Значний внесок у дослідження господарського механізму зробили вітчизняні вчені: В. Андрійчук, В. Амбросов, П. Гайдуцький, В. Зіновчук, В. Ситник, Ю. Коваленко, М. Лобас, І. Лукінов, П. Макаренко, М. Малік, В. Мартянов, В. Месель-Веселяк, О. Онищенко, П. Саблук, В. Юрчишин. Однак, на сьогодні ще не вирішено низку проблем, що стосуються удосконалення організаційно – економічного механізму розвитку різних форм господарювання в сільському господарстві. Мета дослідження полягає в розробці науково-методичних засад та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму системи господарювання аграрних підприємств.

Результати досліджень Механізм господарювання в сільському господарстві являє собою сукупність взаємозалежних економічних структур, форм і методів господарювання, важелів і методів регулювання, що забезпечують здійснення відтворювального процесу в аграрному секторі. Тобто, у змісті механізму господарювання відбиваються риси кожного об'єкта управління, спосіб і форми його організації, роль і місце в економічній системі, характер економічних зв'язків у господарському обороті і специфіка технології виробництва [1].

Ефективне функціонування с.-г. підприємства в умовах ринкової економіки означає, що його господарська діяльність, яка направлена, перш за все, на задоволення суспільних потреб у вигляді ринкового попиту, забезпечує йому досягнення головної мети - отримання максимального прибутку, який гарантував би підприємству успішний подальший його розвиток [2]. При цьому його діяльність повинна ґрунтуватися на принципах повної самостійності, ініціативності, вільної конкуренції, допустимого рівня ризику, забезпечення ліквідності, дотримання економічних та інших соціальних вимог. Саме ці принципи діяльності підприємств створюють передумови і, водночас, є основою та результатом формування в с.-г. підприємстві ефективного організаційно-економічного механізму господарювання. Організаційно – економічний механізм - це спосіб ведення господарства з властивими йому відносинами, засобами впливу на розвиток виробництва і формами залучення засобів та робочої сили в виробничий процес і підприємницьку діяльність суб'єктів господарювання. Він включає систему правових, організаційно-економічних відносин, господарських зв'язків, форми організації

виробництва і праці, методи планування і управління виробництвом.

Важливим елементом механізму господарювання є організаційний механізм, який на мікрорівні представляє собою організаційну побудову підприємства і передбачає існування таких понять як "організаційна форма виробництва", "організаційна форма підприємства", "організаційно-правова форма с.-г. підприємства". На практиці більшість підприємств представляють собою організаційно відособлені і самостійні господарські одиниці (господарюючі суб'єкти), створені засновниками і наділені ресурсним потенціалом для виробництва продукції (надання послуг) з метою задоволення суспільних потреб (ринкового попиту) та правом розпорядження виробленою продукцією і отриманим прибутком. Використання організаційного механізму в практиці управління – надзвичайно важлива область діяльності. Уміння володіти ним робить управління більш організованим і ефективним, при якому немає місця випадковим і необґрунтованим діям, а панує всім відомий заздалегідь регламентований порядок [3].

Перехід економіки до ринкових умов багато в чому позначився на діяльності підприємств агропромислового комплексу. Формування ринкових відносин у агропромисловому виробництві України супроводжується адаптацією всіх підприємств до нових зовнішніх і внутрішніх умов господарювання, які сприяють удосконаленню та розвитку їх економічних відносин, зв'язків, прояву підприємливості, самостійності та ініціативи. Основним завданням агропромислових формувань на цьому етапі є необхідність досягнення високих кінцевих результатів з мінімальними витратами на одиницю продукції, прискорення переходу до інтенсивного характеру розвитку виробництва на засадах впровадження новітніх ресурсо-природозберігаючих технологій з метою забезпечення їх прибуткового функціонування та задоволення потреб споживача, який у системі товарно-грошових відносин виступає головною фігурою, що формує склад та структуру попиту і визначає якість, обсяги та асортимент пропозиції. Дослідження стану реалізації зазначених завдань здійснено на прикладі агропромислових формувань Комінтернівського району Одеської області. Агропромисловий комплекс даного району представлений рядом підкомплексів таких як: ячний, зернопродуктовий, молокопродуктовий, м'ясопродуктовий. В районі також вирощують технічні культури – соняшник та ріпак.

Розвиваються такі галузі тваринництва як: птахівництво, скотарство і свинарство. В середньому за 2005- 2007 рр. питома вага виробництва продукції сільського господарства району (порівняних цінах 2005 р.) в області складає 4,9 %. В районі у 2007 р. діє 235 сільськогосподарських підприємств, з них: 10-господарські товариства, 19 – приватні підприємства, 2 – виробничі кооперативи, 200 – фермерські господарства, 2- державні підприємства, 2 – інших форм господарювання.

За 2005 – 2007 рр. в районі було зосереджено 21,3 % валового виробництва яєць області, 11,9 % - валового виробництва м'яса, 7,2 % виробництва соняшнику, 6,1 % виробництва молока, 3,8 - виробництва зерна. При цьому слід зазначити в динаміці за три роки спостерігається тенденція до зменшення обсягів виробництва продукції сільського господарства, і як наслідок – зниження питомої ваги виробництва даних видів продукції району в області. Так питома вага виробництва яєць зменшилась з 25,9 % в 2006 р. до 13,6 % - в 2007 р., м'яса – з 12,7 до 10,7 %, молока – з 6,8 до 5,2 %, зерна з 3,4 до 3,0 %. Проте в 2008 р. зростає питома вага виробництва насіння соняшнику в районі з 5,5 до 10,0 % в 2008 р. В

цілому по Комінтернівському району простежується чітка тенденція зменшення обсягів виробництва валової продукції в районі. Так в 2008 р. порівняно із 2006 р. обсяги валової продукції зменшились на 14,8 %, а в 2007 р. – майже наполовину. За критерієм стабільного виробництва валової продукції сільського господарства Комінтернівського району тенденції економічної динаміці досить впевнено підтверджують, що стабільність цього процесу знижується.

Урожайність та продуктивність є найважливішими результативними показниками розвитку продуктивних сил сільського господарства, виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств і мірилом технологічної ефективності виробництва. Урожайність зернових та соняшнику по області та району немає однозначної тенденції та коливається на протязі 2003 - 2007 рр. Так, найбільшою урожайністю зернових по області та району була в 2004 р. та складала – 32, та 31,7 4 ц з 1 га відповідно. Слід відмітити, що в 2003 та 2006 рр. досліджуваного періоду урожайність зернових культур по району була вищою, ніж по області на 24,5 та 7,2 % відповідно. Стосовно соняшнику, то на протязі 2003 – 2007 рр. урожайність культури по району перевищує даний показник по області що за кожний рік.

Продуктивність корів по району на протязі досліджуваного періоду була значно нижчою, ніж середні показники по області. Інші показники продуктивності сільськогосподарських тварин та птиці (середня несучість курей, середньодобовий приріст ВРХ та свиней) по району вищі від зазначених показників по області. Винятком для продуктивності курей та свиней є 2007 р. в якому рівень продуктивності худоби і птиці нижчий від обласних показників у відносному виразі на 2,5 та 4,0 % відповідно.

Показники фінансових результатів виробництва основних товарних видів продукції району порівняно із областю не мають чітко визначеної тенденції – вищі або нижчі. В динаміці за період дослідження вони коливаються та щороку змінюються. Але в цілому слід зазначити, що рентабельність виробництва зерна, соняшнику, яєць, молока в районі порівняно із даними по області має дещо кращі результати. Також слід зазначити: по - перше, нестабільність одержання прибутків: так в 2005 р. – збитковість виробництва зерна районі сягала 15,3 %, в 2006 р. – збитковість виробництва молока – 9,6 %, в 2007 р. – збитковість виробництва яєць – 11,6 %. На протязі всього періоду дослідження виробництва м'яса великої рогатої худоби та свиней – збиткове. По – друге, галузь птахівництва, яка є основою всього сільськогосподарського виробництва району, втрачає своє значення у формуванні прибутковості району, зерновиробництво як основа забезпечення кормами птахівництва, має тенденцію до зниження прибутковості – так рівень рентабельності знижується з 61,2 % в 2003 р. до 9,5 % в 2007 р. На протязі 2003 – 2007 рр. рентабельним залишається лише виробництво соняшнику, хоча показник рентабельності ведення його виробництва має також тенденцію до зниження. По - третє, одержаних прибутків недостатньо навіть для забезпечення простого відтворення у галузі. це обумовлено, з одного боку, розвитком інфляційних процесів, з іншого – “паперовим” характером прибутків, коли їх існування пов'язане із заниженою оцінкою робочої сили, натуралізацією виробництва, недосконалістю амортизаційної політики

Нестабільність аграрного сектору Комінтернівського району в цілому генерується насамперед нестабільністю виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Виходячи з цього, вважаємо, що удосконалення застосування в

них організаційно - економічного механізму господарювання має здійснюватися в трьох напрямках: адаптації внутрішньогосподарського механізму до ринкових умов, створення системи стимулювання праці з оптимізацією складу працюючих, розробки основ бізнес-податкового планування і прийняття управлінських рішень.

Висновки. Таким чином, удосконалення механізму господарювання на сучасному етапі має на меті відкрити широкий простір для використання економічних методів господарювання. Тому в системі господарського механізму новостворених аграрних формувань пріоритетне місце займає формування економічного механізму господарювання адаптованого до ринкових умов, основу якого складають такі його елементи як: система стратегічного і поточного планування; комерційний (господарський) розрахунок, форми організації виробництва і праці; ціноутворення; система податків, фінансування, кредитування; системи: стимулювання, обліку, аналізу і контролю виробництва; взаємовідносини з постачальниками, споживачами, суб'єктами сервісного обслуговування, який забезпечує самостійність підприємству, його свободу та успішний розвиток. Такий механізм у період становлення ринкових відносин має поєднувати заходи для мобілізації внутрішніх резервів сільського господарства з метою саморегулювання і зважене державне регулювання.

Література

1. Березівський П.С. Впровадження внутрішньогосподарських організаційно-економічних механізмів забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств / П.С. Березівський // Економіка АПК, 2008. - №10. – С. 52 - 55
2. Марусей Т.В. Елементи організаційно-економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств на внутрішньому продовольчому ринку / Т.В. Марусей // Агросвіт.-К., 2008, - № 24. – С. 44 - 47
3. Якубів В.М. Удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування сільськогосподарських виробників / В.М. Якубів // Економіка АПК, 2008. - № 3. С. 49 - 55

Сухий Я.В., Лопотан Л.В. **Организационно - экономический механизм хозяйствования и пути его усовершенствования в сельскохозяйственных предприятиях**

Аннотация. Обобщенно теоретические основы, сущность и особенности формирования организационно – экономического механизма хозяйствования в сельском хозяйстве. Проанализировано современное состояние и особенности развития сельскохозяйственных предприятий Коминтерновского района. Обоснованы пути усовершенствования организационно - экономического механизма хозяйствования аграрного предприятия.

Ключевые слова: организационно – экономический механизм хозяйствования, пути усовершенствования, эффективность.

Suhij Ja.V., Lopotan L.V. **The organizational - economic mechanism of managing and ways of its improvement in the agricultural enterprises**

Summary. Theoretical bases, essence and features of formation organizational - economic mechanism of managing in agriculture are considered. The modern condition and features of development of the agricultural enterprises of Kominternovsky area are analyzed. The ways of the organizational - economic mechanism improvement in the agricultural enterprises are based.

Keywords: organizational economic mechanism of managing, the intraeconomic mechanism, the centre's of expenses, planning, economic efficiency, cooperation, integration.